

بسم الله الرحمن الرحيم

مسجد، بستر نشر فرهنگ ایثار و شهادت

عسکری اسلامپور کریمی

پس از ظهور اسلام، با آغاز رسالت پیامبر اکرم (ص) برای براندازی کفر و شرک، مشرکان و یهودیان برای نابودی اسلام، مبارزه خودشان را شروع کردند. این مبارزه ها، با هجرت پیامبر (ص) به مدینه و تشکیل حکومت اسلامی و با تمرکز نیروها در مساجد وارد مرحله جدیدی شد. پس از نزول آیه جهاد،^۱ مسلمانان به دفاع از کیان اسلام، موظف شدند و مساجد به مقرّ و پادگان مجاهدان و رزمندگان تبدیل شد. به گونه‌ای که آموزش، سازماندهی، اعزام نیروها، فرماندهی و مداوای مجروحان جنگ در مساجد انجام می‌گرفت. پیامبر اعظم (ص) در دوران رسالتش، با شیوه‌های گوناگونی به تبیین و تقویت و ارزش جایگاه جهاد و شهادت می‌پرداختند. آن حضرت از پایگاه مسجد برای این منظور به خوبی استفاده می‌کردند و به شیوه‌های گوناگون مانند سخنرانی درباره جایگاه والای شهیدان در بهشت و جهان آخرت، فرهنگ سرخ ایثار و شهادت را ترویج می‌نمودند. به عنوان مثال، در جنگ «موتّه» پس از شهادت سرداران اسلام، پیامبر اکرم (ص) بر فراز منبر قرار گرفتند و به زیبایی جایگاه شهیدان جنگ موتّه را برای مردم بیان کردند.^۲ به گونه‌ای که همه مسلمانان پس از شناخت شأن و جایگاه شهید نزد خداوند متعال، مشتاق این فیض عظیم و والای الهی می‌شدند و آرزوی شهادت می‌کردند.

از دیگر فعالیتهای پیامبر اکرم (ص) در راستای ارج نهادن به مقام شهید و دیدار ایشان و اهل مسجد با خانواده‌های شهدا بود. آن حضرت همراه گروهی از اصحاب و مؤمنان مسجدی از مسجد به دیدار خانواده‌های شهدا می‌رفتند و از آنان تفقد به عمل می‌آوردند و در حل مشکلات آنان تلاش می‌کردند. چنان که روزی آن حضرت پس اقامه نماز صبح، به همراه گروهی از اصحاب، از مسجد حرکت کردند و به دیدار خانواده «سعد بن ربیع» که از شهدای جنگ احد بود، رفتند و در آنجا با ذکر فضائل سعد و نحوه شهادت او، اعضای خانواده را مورد محبت و رحمت خویش قرار دادند.^۳

مسجد النبی مدرسه‌ای بود که مردان و قهرمانان در آن ساخته شدند و در پرتو قرآن، مردم بت‌پرست به پیشروان هدایت و ایثار و شهادت تبدیل شدند. همین افراد داعیان، مبلغان، حامیان، پارسایان شب و سواران

۱- حج، آیه ۳۹.

۲- المغازی، ص ۵۸۴-۵۸۵.

۳- رفیع الدین اسحاق ابن محمد همدانی، سیرت رسول الله، ص ۳۲۱-۳۴۵.

میدان در روز نبرد بودند که با آموختن فرهنگ ایثار و شهادت، بار سفر بستند و در راه خدمت و ترویج فرهنگ اسلام شربت شهادت نوشیدند.

به یقین، ترک تمام تعلقات دنیوی و آمادگی برای مرگ و شهادت و جانبازی، بسیار سخت است. اینکه انسان جان خود را در دست گرفته، وارد میدان جنگی شود که اطمینان به بازگشت و عواقب آن ندارد، موضوعی قابل تأمل است. ایمان قوی و اعتقاد محکم، می‌تواند سختی‌ها و دشواری‌های جنگ را برای رزمندگان آسان کند. تربیت و پرورش چنین نیروهایی در مدت کوتاه میسر نیست. تبدیل اعتقادات به باور قلبی و آمادگی برای جهاد، کاری بلندمدت و مستمر می‌طلبد و نیازمند ارتباط داشتن با مرکزی است که مسلمانان بتوانند اعتقادات و معنویت خود را تقویت کنند. بهترین مکان برای این کار، خانه‌های خدا در روی زمین (مساجد) هستند. مسلمانان با حضور در مسجد با یک فضای معنوی روبه‌رو می‌شوند که تأثیر شگرفی در بالا بردن معنویت آنها دارد. در تاریخ اسلام، تا زمانی که فرهنگ جهاد و شهادت زنده بود، مساجد، کارکرد نظامی خود را حفظ کردند؛ به خصوص شیعیان، مساجد را سنگری علیه ظلم طاغوتیان می‌دانستند.

تجربه نشان داده است که تربیت یافتگان مسجدی، بیشترین نقش را دفاع مقدس ایفا کرده‌اند و اهالی مسجد، بهترین و مقاوم‌ترین نیروها را از نظر اخلاقی، اعتقادی و آمادگی رزمی، تحویل جبهه‌های جنگ داده‌اند. در مسجد، انسان با شیطان درون می‌جنگد که مقدمه‌ای برای جنگیدن علیه شیطان بیرون است. بنابراین، رزمندگان و نظامیانی که از اهالی مسجد هستند، برای جهاد و شهادت، آمادگی بیشتری دارند و پادگان‌هایی که نظامیان را به سبک غرب آموزش‌های نظامی می‌دهند و دین در آنها محوری نیست، نمی‌توانند یک ارتش مقتدر اسلامی به وجود آورند. در نتیجه، آموزش‌های نظامی اسلامی از مساجد، با جهاد با نفس آغاز می‌شود و هسته جهادیان و شهادت‌طلبان در مساجد شکل می‌گیرد؛ چنان که همین امر رمز پیروزی جوانان ما در هشت سال دفاع مقدس بود؛ همان‌طور که امام خمینی (ره) فرمودند: «جوان‌های عزیز رزمنده، سنگرها را به مساجد و معبد تبدیل کردند»؛^۴ یعنی معنویت، عبادت و فرهنگ مسجدی را به جبهه‌های جنگ بردند.

وقتی فرهنگ جبهه‌های جنگ تحمیلی را مورد تحلیل قرار می‌دهیم، به آموزه‌هایی می‌رسیم که عبارت‌اند از: خدا محوری در انجام امور، وفای به عهد و استقامت و پایداری، انسان‌پروری، ایثار و شهادت طلبی و ... در این فرهنگ، همکاری و همدلی و برادری واقعی حاکم بود و هر کس، مددکار دیگری بود؛ در مسائل عبادی و رابطه با خدا، وقت‌شناس و دقیق بودند.^۵

۴- امام در سنگر نماز، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ص ۱۷۵، به نقل از صحیفه نور، ج ۱۹، ص ۱۷.

۵- زواره، علی‌رضا، فرهنگ سازمان جهاد، ص ۵۷-۶۳، با تلخیص.

از سوی دیگر، در بررسی چگونگی پیدایش این فرهنگ که توانست دنیا را متحیر سازد و خاطره‌ای خوش از هشت سال دفاع مقدس در ذهن رزمندگان و مردم ایجاد کند؛ متوجه می‌شویم که این فرهنگ، از قبل در مساجد حاکم بود و به وسیله اهالی مسجد به جبهه‌ها منتقل شده است؛ چون این موارد از آموزه‌های دین اسلام است و مساجد، نماد و محل تبلور این آموزه‌هاست. این فرهنگ مسجدی و دینی در هر زمان و مکانی که ظهور کند، شگفتی خواهد آفرید.

در اینجا شایسته است به مهم‌ترین راهکارهایی که متولیان فرهنگی مساجد و به طور کلی، اهالی مسجد می‌توانند در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه به کار گیرند، اشاره شود:

۱- ائمه جمعه و جماعات و دیگر متولیان فرهنگی مساجد و وعاظ باید به تأسی از پیامبر اعظم (ص) و حضرات معصومین (ع) به تبیین جایگاه شهید و شهادت و بیان فضیلت دنیوی و اخروی جهاد و شهادت برای نمازگزاران و اقشار جوان و بسیجیان پردازند.

۲- متولیان فرهنگی مساجد که در رأس آنها ائمه جمعه و جماعات هستند، به همراهی هیأت امناء و مؤمنین مسجدی، هر هفته یا ماهیانه به سرکشی و دیدار از خانواده‌های شهدای پایگاه و مسجد محله و حتی شهر بروند و نگذارند سیره پر ارزش نبوی (ص) به فراموشی سپرده شود یا در انجام آن کاهلی گردد و برای مشکلات و گرفتاری‌های آنان، از هیچ تلاشی درنمایند.

۳- مسجد توزیع کننده کتاب‌های مربوط به شهدا در میان نوجوانان و جوانان؛ کتابخانه‌های مساجد باید به کتاب‌ها و نرم‌افزارهای مربوط به شهدا تجهیز شوند و این کتاب‌ها و نرم‌افزارها باید به راحتی در اختیار نوجوانان و جوانان قرار بگیرد.

توزیع و ترویج کتاب‌های مربوط به شهدا تأثیر به‌سزایی در گسترش فرهنگ شهادت خواهد داشت. کتاب‌های مربوط به شهدا به خصوص زندگی‌نامه شهدا علاوه بر تأثیر خاصی که بر روحیه نوجوانان و جوانان دارد، می‌تواند الگوی اخلاقی خیلی خوبی نیز برای آنها ایجاد کند. زندگی‌نامه شهدا مملو از آموزه‌های اخلاقی است که قطعاً برای نوجوانان و جوانان و ایجاد روحیه شهادت در درون آنها، مورد نیاز است که نوجوانان و جوانان معمولاً از این گونه کتاب‌ها استقبال می‌کنند. برای نمونه کتاب «دا» - با اینکه قیمت بالایی برای آن در نظر گرفته شده بود - در طول مدت کوتاهی بارها تجدید چاپ شده است و علاقه‌مندان به خصوص قشر جوان به خوبی از این کتاب استقبال کردند.

۴- مسجد برگزارکننده بزرگداشت و همایش با هدف آشنایی جوانان با فرهنگ شهادت؛ برگزاری بزرگداشت و همایش، می‌تواند در ترویج فرهنگ شهادت در جامعه نقش مهمی داشته باشد، البته برگزاری این همایش‌ها

باید با برنامه و کار کارشناسی قبلی صورت بگیرد، نه اینکه بهانه‌ای باشد برای خرج بودجه‌های فرهنگی بلااستفاده سازمان‌ها. در اجرای این بزرگداشت‌ها باید از کلیشه و خرج‌های بی مورد پرهیز شود که این کارها علاوه بر زشت کردن چهره همایش تأثیر منفی نیز در پی دارد.

۵- برپا کردن نمایشگاه‌های آثار دفاع مقدس و وسائل به جامانده از شهدا؛ برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی، مقاله نویسی و کتاب نویسی، شعر و داستان نویسی، عکاسی و نقاشی؛ برپایی شب شعر، خاطره‌گویی، روایت‌گری با موضوعات مربوط به شهدا.

۶- برگزاری مراسم یادبود شهدا؛ دعوت از سرداران جنگ برای بازخوانی زندگی شهدا؛ در این باره مساجد می‌توانند هر چند وقت یک بار یکی از سرداران جنگ را برای سخنرانی دعوت کرده و خاطرات شهدا را از زبان هم‌رزمانشان به گوش نوجوانان و جوانان برسانند. این سخنرانی‌ها باعث می‌شود که جوانان درک روشن‌تری از فضای جبهه و جنگ داشته و شهادت‌طلبی و ایثار شهدا برایشان محسوس‌تر باشد.

۷- گسترش اردوهای راهیان نور در سفر به مناطق گوناگون و مقدس و متبرک عملیاتی؛ تجربه نشان داده که اردوهای راهیان نور، نقش بسیار مؤثری در آشنایی نسل جوان با جبهه و جنگ و فرهنگ شهادت داشته است. حضور در مناطق جنگی و دیدن از نزدیک و برقراری ارتباط مستقیم با آن حال و هوا، قطعاً در روح و روان جوان تأثیر خودش را خواهد گذاشت.

به هر حال، مسجد به عنوان مکانی مقدس و در عین حال مردمی، در طول تاریخ، پایگاهی برای افراد ایثارگر محسوب می‌شده است. شهیدان انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، درس شهادت را از همین مساجد آموخته‌اند. مساجد مرکز اصلی اعزام نیرو به جبهه در سال‌های دفاع مقدس بود. ریاست مرکز رسیدگی به امور مساجد فرمودند: «مساجد مرکز اصلی اعزام نیرو به جبهه در سال‌های دفاع مقدس بود و ۹۷ درصد از شهدای جنگ تحمیلی از مساجد به جبهه اعزام شده بودند». یعنی بیشتر شهدای انقلاب اسلامی، جوانان مسجدی بودند. جوانانی که نامشان بر تارک ایران زمین نقش بسته است و می‌درخشد و هر ایرانی باید با دیدن نام آنان، بر خود ببالد و بر کینه‌جویان فخر بفروشد. پیوندی که بین جوانان شهید انقلاب و خداوند متعال در مساجد بسته شد، سرّی از اسرار الهی است که با هیچ معیاری سنجیدنی نیست. این جوانان عشق و عقل را یک‌جا داشتند و آن دو را نقیض هم نمی‌دانستند؛ زیرا در سنگر مساجد آموختند: «باید برای عشق، عاقلانه مبارزه کرد».

اکنون به هوش باشیم که در این برهه از زمان، فرهنگ شهادت از آموزه‌های اصیل اسلامی و از سلاح‌های منحصر به فرد مسلمانان است که دشمن برای آن هیچ پدافندی نداشته و نخواهد داشت. ترویج و گسترش هر

چه بیش از پیش این فرهنگ غنی باعث پیشرفت و سربلندی جامعه اسلامی خواهد شد. مسجد جهت ترویج و گسترش این فرهنگ، همیشه نقش محوری داشته است. متولیان فرهنگی مساجد و در رأس ائمه جمعه و جماعات که یگانه مدیر تأثیرگذار در نهاد مسجد هستند می‌توانند با برنامه‌ریزی‌های دقیق و استفاده از همه امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مسجد، این نقش را پررنگ‌تر از گذشته ایفا کنند.